

– rész munkákat, s végül koronaként a vajdasági magyar sajtó történetét a kezdetektől napjainkig.

Nem túlzott ez az elvárás, bár az ő figyelme, tudjuk, megoszlik a helytörténet, s főleg a művelődéstörténet között. (Egy kis ízelítő a készülő, vagy már kész művelődéstörténeti dolgozataiból: A nagybecskereki piarista gimnázium története, 1846–1920; Lauka Gusztáv becskerekie évei; Herczeg Ferenc bánáti évei; Todor Manojlović és Ady Endre barátsága; Bánát 1918 előtti irodalmi topográfiája.)

S persze készül is, várjuk is – *A bánáti fényképészet története* után – *A bácskai fényképészet történetét*.

Boldog az az ember, akinek ennyi szép dolga van. Bár a sajtótörténész bére is csak az lesz, mint a művelődéstörténészé: a sikerélmény, a felfedezés öröme. Jó lenne ennél valamicskével több is, de hagyjuk a panaszokat . . .

KALAPIS Zoltán

SZÍNHÁZ

VIA ITALIA

*Domonkos István regényének színpadi változata
az Újvidéki Színházban*

Néhány év alatt négyszer rendezett a dramaturg Gyarmati Katával közösen adaptált szöveget a színésznő Mezei Kinga. Újvidéken a *Szelldűtések* (Sziveri János) és a *Pác* (Hamvas Béla) után Domonkos István ifjúsági regényét, a *Via Italiát*, majd közvetlenül ezt követően Belgrádban a Nemzeti Színház 5. emeleti kisszínpadán *Tišina treznih* címmel Csáth Géza műveiből készült összeállítást. Mind közül leginkább szövegű a *Via Italia*, mely – annak ellenére, hogy néhány (gyermek)verset is magában foglal – betartja a regény cselekmény- és időmenetét. Természetesen szó sincs, szó sem lehet a teljes regény színpadra állításáról. A Mezei–Gyarmati-kettős is miközben elhagy néhány szereplőt, felerősíti az én-vesztés és egy másik-én megtalálásának drámai ívét. A kamaszkorból a felnőttkorba történő átlépés útját látjuk, az előadás azonban nem egyéniségfejlődési esettanulmány, hanem a főszereplő, Balázs Feri életének alakulása a diákkori csínytevésektől a halállal (több halállal!) való szembesülésig. Pontosan úgy, ahogy egy ifjúsági bandaregényben ez lejátszódhat: humoros és clégikus helyzetekből álló jelenetek váltakozásával.

Domonkos gyermekverseket tartalmazó kötetéhez (*Tessék engem megdicsérni*) hasonlóan ifjúsági regényében is két világot ütköztet, a gyermeki képzelet világát és a felnőttek tilalomtáblákat állító szigorú rendjét. Ebben a „csatában”, mint mindig, a *Via Italiában* is a felnőttek győznek. Hiába hisz Balázs Feri Dedának nevezett nagyapja dédelgetett álmában, miszerint ahhoz, hogy az ember boldog legyen, el kell mennie/szöknie az álmok országába, amely történetesen szerinte Olaszország, ha az álom nem válik/válhat valósággá. Deda szervezete nem bírja a strapát, s Olaszország helyett a túlvilág felé veszi az irányt, Balázs Feri pedig miután nagyapja mellett elveszti titkos szerelmét, Helit és barátját, Viki-Radiátort, testközelből találkozik az élet legkomolyabb tényével, az elmúlással – a halállal. S ezzel véget ér gyermekkora.

Az előadás szövegeknyve miközben követi a regénybeli történések menetét, dramaturgiai és nyelvi megoldások tekintetében igen változatos. Mindannyiunk által jól ismert iskolai epizódok (ugratások, átverések, cigizés, pornóképek áhítata, csereberék, szemezések stb.) után, melyeket a felnőttek már-már abszurd tiltó szövegei ellenpontoznak, gyorsan pergő, helyezethez és szereplőkhöz illő célirányos dialógusok és monológyszerű betétszámok váltakoznak, biztosítják az előadás több nyelvi réteget megszólaltató, drámailag gazdaságos beszédmódját a diáknyelvtől Deda álolasz halandzsa nyelvén át Momčilo pontosan leképzett szerb–magyar keverék szövegéig.

Az efféle színpadi adaptációk sarkalatos problémája a helyszínek kiválogatása és színpadi megjelenítése. A szövegeknyv készítőinek néhány regénybeli helyszínről óhatatlanul le kellett mondaniuk (pl. a csatornapart), ugyanakkor szükségszerű, hogy az iskola- és a templomudvar, ahol a történet gyerekszereplői élik mindennapjaikat, a főszereplő házával szembeni temető, ahol a közösségből kivonuló Deda él, készül Ferivel együtt a nagy útra és fosztogatja a kriptákat, hogy legyen pénze a szökésre, a város, ahová Deda és Feri a kriptákbeli arany tárgyakat eladni viszi/kínálja, a romok, ahová Deda a Szállási paraszttól lopott kerékpárt rejti . . . látható a színpadon, legalább jelzés-szerűen.

A Mezei-előadásokban rendre hangsúlyos szerepe van a játéktérnek, amely mindig több önmagánál, s amely mindig (nagyon) ki van találva. A *Via Italiával* is dettó ez a helyzet. Egyfelől úgy, hogy amint a történet az iskolaudvarból indul, bontakozik ki, az alaphelyszín is az iskolaudvar, ebből lesz többek között templomudvar, és ide épül Momčilónak, a magyar község szerb rendőrfőnökének „irodája”, másfelől pedig annak alapján mondható jól kitalálnak a játéktér, hogy van két lényeges díszletmegoldása, eleme. Az egyik a mozgatható léckerítés, amely hol ketrec, hol a barátokat összezáró karám, hol a nem kívánt társat kizáró, a kapcsolatot megakadályozó szereplők közötti válaszfal, hol a

templomudvar kerítése, hol pedig Momčilo „irodáját” állítják össze belőle, de a kerítésre „rajzolja” fel Deda Balázs Ferinek Itália térképét is. A másik a lejtő, melyhez az ötletet talán a regénybeli galambpadlás adta, s amely hasonlóképpen sok funkciót betölt: tanterem, versenypálya, utca, amin sikklik/futkos/mászik a történet szinte minden szereplője, attól függően, hogy boldog, mint Heli, amikor azt hiszi, hogy Viki-Radiátor valóban Balázs Feri várva várt üzenetét közvetíti neki, vagy nyomozóként lopakodik, mint Momčilo teszi, de amelyet elsősorban talán az jellemez, hogy jobbról s balról lehatárolt, s így azt a bezártságot teszi hangsúlyossá, amely a történet kamaszszerelőinek valós és átvitt értelemben értendő mozgásterét behatárolja. A szereplők azonban nemcsak ezen a lejtőn csúsznak be, érkeznek egy-egy epizódba, hanem az, aki meghal, mint Heli, kit Viki-Radiátor bombája öl meg a templomkertben, vagy a papírhajó, amely az életből távozó Dedát jelképezi, ezen a lejtőn emelkedik a magasba, megy ki az életből.

Hogy az előadás rendezője színész, azt a mozgások és gesztusok változossága, pontossága és kifejező ereje tanúsítja, akárcsak a színészek irányítása.

Puskás Zoltán Dedában elsősorban a gyerekké lett öregembert, az álmodat kergető hiábavalóság tragikomikumát mutatja meg hatásosan. Balázs Áron zseniálisan hiteles mentalitáskarikatúrát formál a magyar község szerb rendőrfelügyelőjéből. Csupa élet, kamaszos elevenség Ferenc Ágota f. h. mozgással, hanggal, tekintettel ábrázolt Helije. Nagypál Gábor bandafőnöke tekintélyparancsoló, szerelmes kamasza bájosan ügyefogyott, becsapott barátként emberien megbocsátó, felnőttként megrendült, csupán az nem világos, hogy Deda odaadó vagy csak engedelmes híve. Kovács Nemes Andor robbantóként megszállott, amit a fiúk közötti ostobasága indokoltta tesz, Helivel való kapcsolatában szerelmét titkoló zavarban levő álbarát. A kisebb szerepekben fellépők ügyesen színezik, árnyalják az előadás összképét. Német Attila öntelt/ostoba Szállási parasztként (ha a Momčilóval való jelenet kissé túlharsány is), Varga Tamás f. h. Balázs Ferit zavarba hozó Ékszerészként, Molnár Róbert f. h. a banda ugratásainak (1)Eleméreként, Elor Emina f. h. gonoszkodó Tanárnóként, majd a fiát váró/sírató Anyaként remekel, ígéretes, Huszta Dániel f. h. pedig a diákjelenetekben tűnik ki.

A *Via Italia* talán nem olyan elementáris erejű előadása/rendezése Mezei Kingának, mint a *Szelídítések* és a *Pác* volt, vannak szervi fogyatékoságai is, mint az előadást bevezető Domonkos *Majd-nem-versé*nek felmondása, ami nem válik az előadás szerves részévé (más versek igen!), mint az iskolaudvarban játszódó kezdőjelenet hosszúsága, s ezen a jeleneten belül annak a részletnek az erőtlensége s részben talán a regényt nem ismerők számára érthetlensége is, amely drámai csúcspontja lehetne az epizódnak (amikor büntetésből a

nagyszünetben az eperfát kell szorosan átfognia Balázs Ferinek, aki ettől a semmiségnek vett/vélt büntetéstől igencsak megszenved), mint az olykor túlhangoz zenekíséret. Mindettől azonban függetlenül ez a Mezei-produkció fontos esemény színházi életünk egészében és az alkotók/közreműködők pályáján is.

GEROLD László

PÓTLÁS

ŐK IS OTT VOLTAK

A Híd ez év márciusi száma Balázs-Arth Valéria tollából *Hol volt, hol nem volt Szabadka* címmel írást jelentetett meg, amely a budapesti Zsidó Múzeumban 2004. január 8-án nyílt azonos elnevezésű kiállítás megnyitó szövegének némileg rövidített változata. Sajnos a szerkesztő figyelmét elkerülte, hogy ez a változat személyemen és Barabás Zoltán zeneszerzőn kívül – teljesen méltatlanul – névleg a többi részvevő művészt nem említi meg, holott a megnyitón az írás szerzője lexikális részletességgel szólt valamennyi aktórról. A rendezvény koordinátoraként ez úton szeretném pótolni a mulasztást.

A *Hol volt, hol nem volt Szabadka* című kiállításon rajtam és Barabás Zoltánon kívül a városból elszármazott következő alkotók szerepeltek: Döbrei Dénes szín- és fotóművész; Klein Rudolf műépítész, egyetemi tanár; Siflis András képzőművész, Varga Tünde képzőművész. A megnyitón emellett közreműködött Lajkó Félix zeneművész és Szathmári István író.

Tisztelettel

SZOMBATHY Bálint médiaművész